

مؤلف ... عبدالحق

رسالهٔ چهارم دینیات

که

مطابق است به پروغرام رسمی وزارت جلیلهٔ معارف

و

حسب الحکم

جناب ع ـ ج سردار احیاءالله خان

وزیر صاحب معارف تالیف شده

سنه ۱۳۴۱ ق = سنه ۱۳۰۱ ش

ربیع الاول ه عقرب ه

تعداد ۵۱۰۰

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

عقاید ضروریّه

سؤال - ایمان چیست ؟

جواب - (اِقْرَارٌ بِاللِّسَانِ وَتَصْدِيْقٌ بِالْقَلْبِ) یعنی ایمان اقرار بزبان و باور کردن بدل است ، پس اگر کسی بزبان اقرار کند ، و در دل باور ندارد منافق است ، واگر در دل می شناسد و بی عذر اقرار نکند - کافر است ؛

س - چه چیزها را بر زبان اقرار و

در دل باور داشته باشد؟

ج - اولاً مجملاً چنین اقرار و تصدیق

کند که الله تعالی یکی و یگانه، و محمد صلّی الله

علیه وسلم رسول برحق است، و هر آنچیزی

را که از الله تعالی برای ما آورده آن را قبول

داریم؛

(۲) به (آمنتُ بالله) تا آخر اقرار کرده معنی

آنرا باور نماید!

(۳) ضروریات دین و شرائط ایمان را قبول

کند!

(ترجمۂ آمَنْتُ بِاللہِ)

آمَنْتُ - ایمان آوردم -

بِاللہِ - بخدا تعالیٰ، کہ یکی و یگانہ است -

وَمَلٰئِکَتِہٖ - وبفرشتگان او تعالیٰ، کہ ہستند -

وَکُتُبِہٖ - وبکتابہاے او تعالےٰ کہ فرستادۂ
پروردگار است؛

وَرُسُلِہٖ - وبرسولان او تعالیٰ، کہ ہمہ را
اللہ تعالےٰ فرستادہ است؛

وَالْیَوْمِ الْاٰخِرِ - وایمان آوردم بہ روز آخر
کہ روز قیامت است، وآمدنیست؛

وَالْقَدْرِ - وایمان آوردم باینکہ

خَیْرِہٖ وَشَرِّہٖ - خیر و شر اندازہ کردہ شدہ
است ؛

مِنَ اللّٰہِ - از جانب اللہ تعالےٰ ؛

وَالْبَعْثِ - و ایمان آوردم بہ زندہ شدن ؛

بَعْدَ الْمَوْتِ - پس از مردن ؛

س - ضروریات دین و شرائط ایمان کدام
است ؛

ج - بسیار است از آنجملہ این است کہ
چنیں گفتہ شود ؛

(۱) اللہ تعالےٰ یکے و بصفات کمالیہ موصوف
است ؛

(۲) ایں عالم حادِث و پیدا کنندۂ آں
اللہ تعالےٰ است؛

(۳) آمدن روز قیامت حق است؛

(۴) ایں اجساد ہمہ زندہ بیشوند؛

(۵) فرض ہاے قطعی را فرض، و حرام قطعی
را حرام بداند، کہ اگر نداند کافر است؛

(۶) عذاب قبر و سوال منکر و نکیر حق است؛

(۷) خواندن عملنامہ ہا کہ فرشتہ گان حفظہ
نوشتہ می کنند حق است؛

(۸) حساب حق است؛

(۹) میزان و وزن کردن اعمال حق است؛

(۱۰) حوضِ کوثر حق است؛

(۱۱) پل صراط حق است؛

(۱۲) قصاص میان خصوم حق است؛

(۱۳) شفاعت پیغمبرِ ما و دیگر انبیا و اولیاء

وشہدا و علما حق است؛

(۱۴) جنت و دوزخ و دیدار اللہ تعالےٰ در

بہشت بلاکیف حق است؛

(۱۵) معراج رسول اللہ صلّی اللہ علیہ وسلم

در بیداری بصورت جسمانی از مسجد

حرم شریف تا مسجد اقصےٰ و تا آسمان

ہفتم و بالا تر الےٰ ما شاء اللہ حق

است؛

(۱۶) بریکے از اہل قبلہ بسبب گناہ اگرچہ شراب و زنا و قتل نفس باشد حکم کفر نمی شود؛

(۱۷) اگر صاحب گناہ کبیرہ در دوزخ انداختہ شود، ہمیشہ در دوزخ نمی ماند بلکہ بعد از تطہیر بر آوردہ می شود؛

(۱۸) گناہ کبیرہ اعمال حسنہ را باطل نمیکند؛

(۱۹) ثواب فضل پروردگار است عذاب عدل اوست؛ بر اللہ تعالیٰ یکے از آنہا واجب نیست؛

(۲۰) بندۂ گناہ گار در مشیّت پروردگار است اگرچہ گناہ صغیرہ بود۔ اگر بخواہد صاحب صغیرہ را عذاب مے کند، و جائز است کہ بے توبہ کبیرہ را عفو نماید؛

(۲۱) بندہ بقدر وسع خود مکلف است؛

(۲۲) مقتول با جل خود مردہ است، اجل یکی است بہر قسمیکہ مقدر نشدہ باشد بہماں اجل می میرد؛

(۲۳) نماز خواندن پس نیکوکار و فاجر جائز است؛

(۲۴) نماز ہر دو عید و نماز جمعہ پس ہر بادشاہ

اسلام جائز است؛

(۲۵) مسح بر موزه ها در خانه و سفر جائز است؛

(۲۶) افعال بندگان مخلوق پروردگار است؛

(۲۷) کرامت اولیا حق است؛

(۲۸) دعا و صدقات زندگان براے مُردگان
میرسد و منفعت دارد؛

(۲۹) الله تعالے چیزے را که خواسته کرده و
چیزے را که بخواهد می کند، خیر باشد
یا شر؛

(۳۰) مومن از خوف خاتمه امین نباشد؛

(۳۱) از رحمت پروردگار نا اُمید نیز نشود؛

(۳۲) سعید گاہی شقی و شقی گاہی سعید می گردد؛

(۳۳) بعد از پیغمبران افضل مردمان حضرت ابابکر صدیق رض است و بعد از آن حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ و بعد از آن حضرت عثمان رض و بعد از آن حضرت علی کرم اللہ وجہہ است؛

(۳۴) برای دہ یار بہشتی گواہی دادن بہشت حق است؛

(۳۵) اصحاب رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم را بطعنہ و غیبت و بدی کسی یاد نکنند؛

(۳۶) ایمان عطای پروردگار است؛

(۳۷) اعمال در ایمان داخل نیست؛

(۳۸) شک در ایمان روا نیست که بگوید من مومنم انشاء الله تعالیٰ - بلکه چنین گفته شود! من مومنم بحق؛

(۳۹) از جماعت مسلمانان مخالفت کرده نشود؛

(۴۰) خروج بر بادشاه اسلام جائز نیست؛

(۴۱) اطاعت اولو الامر در اموری که خلاف شریعت نباشد واجب است؛

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

(ترجمهٔ اذکار نماز)

اَللّٰهُ اَکۡبَرُ۔ خدا بزرگ است؛

سُبۡحَانَکَ۔ بپاکی یاد می کنم ترا؛

اَللّٰهُمَّ۔ یا الله!

وَبِحَمۡدِكَ۔ وبستائش تو ترا تنزیه میکنم!

وَتَبَارَكَ اسۡمُكَ۔ وبزرگ است نام تو!

وَتَعَالٰى جَدُّكَ۔ وبلند است عظمت وبی نیازئ

تو!

وَلَا اِلٰهَ غَيۡرُكَ۔ ونیست جنس معبود برحق

غیراز تو!

(تعوّذ)

اَعُوْذُ - پناه مے جوئیم!

بِاللّٰهِ - بخداے تعالیٰ!

مِنَ الشَّیْطَانِ الرَّجِیْمِ - از شرّ شیطان

رانده از رحمتِ پروردگار؛

(تسمیه)

بِسْمِ اللّٰهِ - شروع مے کنم بنام خدای!

الرَّحْمٰنِ - بخشائندۂ!

الرَّحِیْمِ - مهربان؛

(سورۂ فاتحه)

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ - جملهٔ ثنا وستائش مر خداے

راست!

رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ - که پرورندهٔ عالمیان است!

الرَّحْمٰنِ - صاحب رحمت عام است در

دنیا براے مومنان و کافران!

الرَّحِیْمِ - صاحب رحمت خاص است -

در آخرت براے مومنان نه براے

کافران!

مٰلِكِ یَوْمِ الدِّیْنِ - صاحب روز جزاست

یعنی در آن روز غیر او تعالے کسی متصرف

نیست!

اِیَّاكَ نَعْبُدُ - خاص ترا می پرستیم،

یعنی چون معبود برحق و مالک روز جزا
تو هستی، پس لائق پرستش نیز تو
میباشی لهذا خاص ترا می پرستیم!

وَاِیَّاكَ نَسْتَعِیْنُ - وخاص از تو یاری
میخواهیم؛

اِهْدِنَا - ثابت گردان مارا؛

الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِیْمَ - براهِ راست؛

صِرَاطَ الَّذِیْنَ - راه آنانکه!

اَنْعَمْتَ - انعام واحسان کردهٔ!

عَلَیْهِمْ - برایشان که انبیا و مومنین
صالحین اند!

غَيْرِ الْمَغْضُوْبِ عَلَيْهِمْ - کہ آں راہ

غیر راہ آن کسان است کہ غضب کردہ

شدہ بر ایشان کہ یہود انند !

وَلَا الضَّآلِّيْنَ - و نہ راہِ گمراہان کہ نصارے

اند !

آمِيْنَ - قبول کن دعاے مرا ۝

(سُورۂ اخلاص)

قُلْ - بگو اے محمّد (صلعم)،

هُوَ - شان اینست !

اللهُ اَحَدٌ - کہ خدا یکی است نہ دو و سہ !

اَللهُ الصَّمَدُ - خدا بے نیاز است !

لَمْ يَلِدْ - کسی را نزائیده، یعنی ولد ندارد!

وَلَمْ يُولَدْ - و نه زائیده شده!

وَلَمْ يَكُنْ لَّهُ - و نه بود و نیست مر او را!

كُفُوًا اَحَدٌ - هم جنس و هم مانند و همتا هیچ یکی *

تسبیح رکوع

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيْمِ - پاکی است پروردگار مرا که بزرگ است -

تسمیع

سَمِعَ اللّٰهُ - شنید و اجابت کرد خدے تعالے لِمَنْ حَمِدَهٗ - برائے کسیکه ستائش او گفت!

تحمید

رَبَّنَا لَکَ الحَمْدُ - اے پروردگارِ ما، مر ترا است ستائش!

تسبیحِ سجدہ

سُبْحَانَ رَبِّیَ الْاَعْلٰی - پاکی است پروردگار مرا کہ بلند تر است!

تشہد

اَلتَّحِیَّاتُ لِلّٰہِ - جملہ عباوات قولیہ مر خدا راست!

وَالصَّلَوَاتُ - و جملہ عباوات بدنیہ!

وَالطَّیِّبَاتُ - و جملہ عباوات مالیہ مر خدا ے

راست!

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ - سلام باد بر تو!

اَيُّهَا النَّبِيُّ - اے پیغمبر!

وَرَحْمَةُ اللّٰهِ - و مہربانی خدائے تعالےٰ باد!

وَبَرَكَاتُهٗ - و برکت ہائے او تعالیٰ باد!

اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا - سلام باد بر ما!

وَعَلٰى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِيْنَ - و بر بندگان

نیکوکاران خدائے تعالےٰ باد!

اَشْهَدُ - گواہی می دہم!

اَنْ - باین کہ!

لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ - نیست جنس معبود

برحق مگر خداے تعالیٰ !

وَاَشْهَدُ - وگواہی میدہم !

اَنَّ - بدرستیکہ !

مُحَمَّدًا - حضرت محمدؐ صلے اللہ علیہ وسلم !

عَبْدُهٗ - بندہ اوست !

وَرَسُوْلُهٗ - و فرستادہ اوست !

(درود)

اَللّٰهُمَّ - یا اللہ !

صَلِّ - رحمت کن !

عَلٰی مُحَمَّدٍ - بر حضرت محمد صلے اللہ علیہ وسلم !

وَعَلٰی اٰلِ مُحَمَّدٍ - و بر خاندان محمد صلے اللہ علیہ

وسلم !

كَمَا صَلَّيْتَ چنانچه درود فرستادی و رحمت

کردی !

عَلٰٓى اِبْرَاهِيْمَ - بر حضرت ابراهیم علیه السلام؛

وَعَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ - و بر خاندان ابراهیم

علیه السلام ؛

اِنَّكَ - بدرستیکه تو !

حَمِيْدٌ - ستوده شده !

مَّجِيْدٌ - و بزرگی !

(دُعا)

اَللّٰهُمَّ - یا الله !

رَبَّنَا- ای پروردگارِ ما !

آتِنَا- بده مارا !

فِي الدُّنْيَا- در دُنیا !

حَسَنَةً- نعمت و عافیت !

وَفِي الْآخِرَةِ- و در آخرت !

حَسَنَةً- عفو و مغفرت !

وَقِنَا- و نگهدار مارا !

عَذَابَ النَّارِ- از عذاب آتش دوزخ !

(سلام)

اَلسَّلَامُ- سلام باد !

عَلَيْكُمْ- بر شما !

وَرَحْمَةُ اللهِ - و مہربانی خدائے تعالیٰ باد!

دعائے قنوت

اَللّٰهُمَّ - یا اللہ!

اِنَّا - بدرستیکہ ما!

نَسْتَعِيْنُكَ - یاری می خواہیم از تو!

وَ نَسْتَغْفِرُكَ - و طلب آمرزش می کنیم از تو!

وَنُؤْمِنُ - و ایمان داریم!

بِكَ - بتو!

وَنَتَوَكَّلُ - و توکل می کنیم!

عَلَيْكَ - بر تو!

وَنُثْنِيْ - و ثنا می گوییم!

عَلَيْكَ الْخَيْرَ - بر تو خیر را یعنی ثناء خیبه

میگوئیم بر تو!

وَنَشْكُرُكَ - و شکر می کنیم ترا!

وَلَا نَكْفُرُكَ - و کفران نعمت تو نمی کنیم!

وَنَخْلَعُ - و رها می کنیم!

وَنَتْرُكُ - و واگذاره مے شویم -

مَنْ يَّفْجُرُكَ - کسی را که خروج و میل نماید

از طاعت تو؛

اَللّٰهُمَّ - یا اللہ!

اِيَّاكَ نَعْبُدُ - خاص ترا می پرستیم!

وَلَكَ نُصَلِّيْ - و خاص از برا ے تو نماز

می خوانیم !

وَنَسْجُدُ - و سجده مے کنیم !

وَاِلَیْکَ - و خاص بسوے تو !

نَسْعیٰ - می شتابیم !

وَنَحْفِدُ - و زودی مے کنیم در خدمت تو !

وَنَرْجُوْ - و امیدواریم !

رَحْمَتَکَ - رحمت و مهربانی ترا !

وَنَخْشٰی - و می ترسیم !

عَذَابَکَ - از عذاب تو !

اِنَّ عَذَابَکَ - بدرستیکه عذاب تو !

بِالْکُفَّارِ - به کافران !

مُلحِق - پیوستہ است -

تسبیحیکہ بعد از چہار رکعت تراویح خواندہ میشود

سُبْحَانَ - پاک است خدائے تعالےٰ !

ذِی الْمُلْكِ وَالْمَلَكُوْتِ - کہ مالک عالم اسفل

وعالم اعلیٰ است !

سُبْحَانَ ذِی الْعِزَّةِ - پاک است خدائے

تعالےٰ کہ صاحب عزّت است !

وَالْعَظَمَةِ - وبزرگی !

وَالْهَيْبَةِ - وہیبت !

وَالْقُدْرَةِ - وتوانائی !

وَالْكِبْرِيَاءِ - و بزرگی !

وَالْجَبَرُوْتِ - و زبردستی است !

سُبْحَانَ - پاک است !

اَلْمَلِكُ - پادشاه !

اَلْحَیِّ - که زنده است !

اَلَّذِیْ - آن ذاتی !

لَا یَنَامُ - که نمی خواید !

وَلَا یَمُوْتُ - و نمیمرد !

سُبُّوْحٌ - بسیار پاک است !

قُدُّوْسٌ - بسیار مقدس است !

رَبُّنَا - پروردگار ماست !

وَرَبُّ الْمَلٰئِكَةِ - و پروردگار فرشتگان است

وَالرُّوحِ - و پروردگار جبرئیل علیه السلام است

اَللّٰهُمَّ - یا الله!

اِنَّا نَسْئَلُكَ - بدرستیکه ما سوال می کنیم از تو

اَلْجَنَّةَ - بهشت را!

وَنَعُوذُ - و پناه می جوئیم!

بِكَ - بتو!

مِنَ النَّارِ - از آتش دوزخ!

یَا خَالِقَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ - ای آفریدگار

بهشت و دوزخ!

بِرَحْمَتِكَ - بمهربانی تو!

یَا عَزِیْزُ - اے غالب !

یَا غَفَّارُ - اے بسیار آمرزندہ !

یَا کَرِیْمُ - اے باکرم !

یَا سَتَّارُ - اے بسیار پوشندۂ گناہان و عیوب !

یَا رَحِیْمُ - اے مہربان !

یَا جَبَّارُ - اے زبردست !

یَا خَالِقُ - اے آفرینندہ !

یَا بَارُّ - اے نیکوکار !

اَللّٰھُمَّ - یا اللہ !

اَجِرْنَا - نجات دہ مارا !

وَمَنْ - و کسیکه !

تَوَفَّيْتَهُ - می میرانی او را !

مِنَّا - از ما !

فَاَحْيِهِ - پس بمیران او را !

عَلَى الْاِيْمَانِ - بر ایمان !

برای پسر نابالغ

اَللّٰهُمَّ - یا اللہ !

اِجْعَلْهُ - بگردان این کودک را !

لَنَا - برای ما !

فَرَطًا - مهیّا کنندۂ اسباب منزل آخرت !

وَاجْعَلْهُ - و بگردان این کودک را !

لَنَا - براے ما!

اَجْرًا - مزدی بزرگ!

وَ ذُخْرًا - و ذخیره!

وَاجْعَلْهُ - و بگردان این کودک را!

لَنَا - براے ما!

شَافِعًا - شفاعت کننده!

وَ مُشَفَّعًا و مقبول الشفاعت!

براے دختر نابالغ

اَللّٰهُمَّ - یا الله!

اِجْعَلْهَا - بگردان این دختر را!

لَنَا - براے ما!

فَرَطًا- مهیّا کننده اسباب منزل آخرت!

وَاجْعَلْهَا- وبگردان این دختر را!

لَنَا- برای ما!

اَجْرًا- مزدی بزرگ!

وَ ذُخْرًا- وذخیره!

وَاجْعَلْهَا- وبگردان این دختر را!

لَنَا- برای ما!

شَافِعَةً- شفاعت کننده!

وَمُشَفَّعَةً- وشفاعت قبول کرده شده!

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

فصل دوم در بیان واجبات نماز

سوال - واجبات نماز چند و کدام ہست!
واگر ترک شود چہ حکم دارد؟

جواب - دوازده است، وبترک آن نماز
فاسد نمی شود! لیکن اگر قصداً ویا سهواً
ترک کند اعادۂ آن واجب است و
اگر اعاده نکرد سجدۂ سهو نماید!

۱ - خواندن سورۂ فاتحه ہست!

۲ - پیوست خواندن سوره ویا سه آیت

کوتاه و یا یک آیت دراز است بآن

در دو رکعت اول فرض و همه رکعات

سنت و نفل و وتر؛

۳ - تعیین قرآت است؛ در دو رکعت

اوّل فرض[1]،

۴ - قعده اولی است[2]؛

۵ - در هر دو قعده تشهد خواندن است؛

۶ - در سوم رکعت وتر دعاے قنوت خواندن

---

[1] چون در فرض سه و چهار رکعتی در دو رکعت قرأت فرض است بلا تعیین؛ لهذا تعیین آن در دو رکعت اول واجب است؛

[2] یعنی در نمازیکه از دو رکعت زیاده باشد بقدر (التحیات) تا عبده و رسوله خواندن؛ نشستن واجب است!

است؛

۷ - تکبیرات هر دو عید است[1]؛

۸ - امام را بجهر قراءت خواندن است - در نمازهاے که براے جهر معین است؛

۹ - همه را خفیه خواندن است در جاها یکه خفیه است؛

۱۰ - تعدیل ارکان است؛ یعنی در رکوع و سجود بقدر یک تسبیح آرام گرفتن اعضا است؛

[1] و آن شش تکبیر است که زواید گفته میشوند؛ سه آن در رکعت اول پیش از قرأت است؛ و سه آن در رکعت دوم بعد از قرأت است؛

۱۱- رعایت ترتیب است در رکنیکه در ہر رکعت مکرر باشد مثل سجدۂ دوم[1]؛

۱۲- برائے بیرون شدن از نماز بلفظ سلام است؛

فصل سوم در بیان سنتہائے نماز

س- سنت ہائے نماز چند و کدام ہست؟ و بہ ترک آن ہا چہ میشود؟

---

[1] یعنی میان سجدۂ دوم و مابعدش ترتیب واجب است؛ کہ اگر سجدۂ دوم را فراموش کرد و در قیام و یا رکوع و یا سجود بیادش آمد سجدۂ دوم را قضائی آرد- و در آخر نماز سجدۂ سہو نیز بکند ⁂

ج - بیست و دو است؛ و به ترک سنت

نه نماز فاسد میشود و نه سجدهٔ سهو لازم

است بلکه بدی و ملامتی است؛

۱ - بالا کردن هر دو دست است - مردان

را تا آنکه باطن هر دو انگشت لک به

نرمهٔ هر دو گوش برسد؛ و زنان را تا

بشانه؛

۲ - در وقت دست بالا کردن، بر حال خود

هموار گذاشتن انگشتان است که نه بسیار

متصل و نه بسیار کشاده باشند؛

۳ - امام را بقدر حاجت بلند گفتن تکبیرات است

تا مقتدیان بشروع و انتقالات خبر شوند

۴ - نہادن کف دست راست است بر پشت کف چپ بایں طریق کہ انگشت کوچک دست راست بانگشت لک بر بند دست چپ حلقہ شوند و سہ انگشت دیگر بر بند نہادہ شود *

۵ - مرداں را ہر دو دست زیر ناف؛ و زناں را بر سینہ نہادن است *

۶ - سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ تا آخر خواندن ست *

۷ - اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ گفتن است

۸ - بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ گفتن است

۹- بعد از وَلَا الضَّالِّين، آمین گفتن است؛

۱۰- آہستہ گفتن این چہار است؛

۱۱- تکبیرات انتقالات است؛

۱۲- در رکوع سہ بار (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيْم)

گفتن است؛

۱۳- در رکوع برائے مردان ہر دو زانو را

بانگشتان فراخ گرفتن ہست؛ و زنان

را نہادن دستہا بر زانوہا؛ و پشت ہموا

داشتہ کہ سر با سرین برابر باشد؛

۱۴- امام را (سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَه) و مقتدی را تنہا

(رَبَّنَا لَكَ الْحَمْد)، و تنہا گذارہ را ہر دو

گفتن است؛

۱۵- قومه است یعنی از رکوع بالا شدن و
برابر ایستادن؛

۱۶- باین طریق سجده کردن ست! که اول
زانوها و بازدستها و بعد ازان بینی و
باز پیشانی بر زمین نهاده شوند! امّا
سر میان دستها نهاده شوو و انگشتان
پیوست و جانب قبله باشند، مردان
شکم را از رانها و بازوها را از پهلوها دور
داشته باشند؛

۱۷- در سجده سه بار (سُبْحَانَ رَبِّیَ الاَعْلیٰ)،

گفتن است؛

۱۸- جلسه است، یعنی میان هردو سجده نشستن و هردو دست را بر زانوها نهادن سنت؛

۱۹- در قعده، مردان را پاے راست ایستاده کردن و پاے چپ را گسترانیده بران نشستن و زنان را هردو پاے جانب راست کشیدن و بر سُرین چپ نشستن است؛

۲۰- در قعدۂ اخیر بعد از تشهد درود خواندن است؛

۲۱- بعد از درود آنچنان دُعا خواندن است
که از بندگان خواستن آن محال باشد۔

۲۲- در وقت سلام بطرف راست و چپ
گردانیدن روے است ؛ اما بدن را
دور ندہد ۔

فصل چہارم در بیان آداب نماز

س- آداب نماز کدام است ؛

ج- آداب نماز آن است کہ بہ ترک آنہا
گناہ نیست اما کردن آنہا فضل است،

۱- در حال قیام بجاے سجدہ و در رکوع

به پشت پاے و در سجده به نرمهٔ بینی؛ و
در قعده بسینه؛ و در حال سلام به شانهٔ
راست و چپ خود نظر کردن است؛

۲ - در وقت فازه پوشیدن دهن است بلب
خود؛ و اگر نتواند در حال قیام به پشت
دست راست خود و در غیر قیام بدست
چپ خود؛

۳ - براے تکبیر تحریمه هر دو دست را از
آستین بیرون کردن است و اگر
ضرورت سرما بود باکی نیست؛

۴ - بقدر طاقت دفع کردن سُرفه است؛

۵ - برائے نماز برخواستن امام وقوم است،
وقتیکه در اقامت (حَیَّ عَلَی الفَلَاح) گفته شود؛

۶ - شروع کردن امام است در نماز او وقتیکه
(قَدْ قَامَتِ الصَّلٰوۃ) گفته شود +

فصل چهارم دربیان مکروهات نماز

س - مکروهات نماز چند قسم وکدام است؟

ج - دو قسم است؛

اول تحریمی که بحرام نزدیک است؛

دوم تنزیهی که بحلال نزدیک است؛

مکروهات تحریمی نماز بیست وپنج است؛

۱ - آویزان کردن جامہ است بر شانہ! چنانچہ
چپن را آستین نکند و یا کیش و لنگے را
بشانہ انداختہ ہر دو طرفش آویزان باشد؛
۲ - پیچیدن جامہ است، مثل دامن بر زدن
و آستین از ہر دو آرنج بالا کردن؛
۳ - بجامہ و یا جسد خود بازی کردن است؛
۴ - دفع کردن بول یا باد با عذر است! کہ
اگر وقت فوت نمی شد نماز را قطع نماید؛
و اگر با وجود آن ادا کرد گنہ کار است؛
۵ - پیچانیدن و جمع کردن موے سر است؛
تا کہ بزمین نرسد! و اگر در میان نماز چنان کرد

نماز او نمیشود؛

۶ - گردانیدن و برابر کردن سنگریزه هاست!
واگر سجده نمی توانست یکبار یا دو بار
رخصت است؛

۷ - باد کشیدن انگشتان است؛

۸ - باهم آویختن انگشتان ست که اگر
منتظر نماز بود نیز نکند؛

۹ - دست به تهی گاه خود گرفتن است؛

۱۰ - کل روی و یا بعضی آنرا برگردانیدن
است؛

۱۱ - مانند سگ نشستن است؛

۱۲- ہر دو بازو را بر زمین گسترانیدن است؛

۱۳- مثل مرغ نول زدن است که در سجده تعجیل کند؛

۱۴- بدون حائل بسوے روے انسان نماز خواندن است؛

۱۵- فاژہ کردن است! پس اگر ہر دو لب خود دفع کرده نتوانست! در حال قیام به پشت دست راست و در غیر قیام بدست چپ! دہن خود را بپوشد!

۱۶- تنها ایستادن امام است بر صفه که بقدر یک گز شرعی بلند باشد اگر عذر تنگی جاے

نوٹ:

۱۷- نماز خواندن است در جامه که در آن صورت جاندار باشد و یا پیش روئے یا بالائے سرش و یا در خانه بجانب راست و چپ او و یا در پردهٔ دروازه صورت مذکور باشد!

و یا در فرش بود و سجده بر آن می آمد +

و اگر در فرش بغیر جائے سجدهٔ بود، و یا سر بریده بود، و یا خورد بود که دیده نمی شد و یا از چیزے بے جان بود مثل درخت و گل و غیره مکروه نیست +

۱۸- پوشیدن جامه ایست که منقش آن نشسته

باشد که از آن دست بر آید؛

۱۹- بسته کردن گرد سر است که میان آن

برهنه باشد؛

۲۰- دهن دیبی با چیزے بسته کردن است

۲۱- بدون عذر تنها در لنگ و یا ازار نماز

خواندن است؛

۲۲- سوے آسمان نظر کردن است؛

۲۳- مقتدی را پیش از امام سر بالا کردن است؛

۲۴- بوقت حضور طعام که دل سوی آن

مائل باشد نماز خواندن است؛

۲۵- بسوے آتش جائیکه در آن انگر آتش

باشد نماز خواندن است؛

س - مکروهات تنزیهی نماز چند وکدام است؟

ج - سی و دو هست :-

۱- درجامه هاے خدمت و خواری نماز خواندن

است! اگر جامهٔ دیگر داشت؛

۲- چیزے را در دہن نگاہداشتن است که از سنت

قرأت او را باز میداشت؛

۳- از سستی و کاہلی سر برہنه نماز خواندن است؛

و اگر کلاه یا دستار از سرش افتاد، بیک

دست و یکبار برسر نهادن از سر برہنه نماز

خواندن افضل است؛

۴ - بدون حاجت بگوشه هردو چشم نگریستن است ؛

۵ - بدست ویا سر خود ! جواب سلام دادن است ؛

۶ - بغیر عذر چهار زانو نشستن است ؛

۷ - بدون اکمال خشوع پوشیدن هردو چشم است ؛

۸ - استادن امام است در محراب ! نه سجده او ؛

۹ - تنها استادن امام ست در جائیکه بقدر یک گز شرعی فرو باشد ! اگر عذر تنگی جای نبود ؛

۱۰- استادن مقتدی است در پس صفیکه در آن
بقدر یک آدم جاے باشد؛

۱۱- شمردن آیتها و یا تسبیح ست بانگشتان خود
و یا بسبحه؛

۱۲- ناگزیده گرفتن کیک و یا پیش است؛

۱۳- بدون عذر برداشتن طفل است؛

۱۴- در فرض با عصا و یا دیوار تکیه کردن است؛

۱۵- در وقت پایان شدن برای رکوع؛ و بالا
شدن از آن دستها را بالا کردن است؛

۱۶- تمام کردن قرأت است در رکوع؛

۱۷- در غیر قیام قرأت خواندن است؛

۱۸- بغیر عذر دستها را پیش از زانوها بر زمین نهادن و
است، و زانوها را پیش از دستها از زمین
برداشتن است،

۱۹- نماز خواندن است بحالیکه دل او بچیزی
مشغول باشد، مثل لهو و لعب و دیگر اشغال
و یا پای‌زارش پس پشت مانده باشد،

۲۰- به پیچ دستار سجده کردن است،

۲۱- بینی فشردن ست،

۲۲- بدون ضرورت باختیار خود گلو صاف
کردن است، اگر بغیر اظهار حروف بود،
و اگر حروف ظاهر شد مفسد است،

۲۳- بدون اظهار حروف دمیدن است ؛

۲۴- از میان دندانها چیزے کم از مقدار

نخود فرو بردن است ؛

۲۵ - بغیر عذر گام برداشتن است ؛ واگر عذر

بود مثل وضو ساختن و یا مار و کژدم کشتن ؛

مکروه نیست ؛

۲۶- گاهی بپاے راست و گاهی بپاے چپ

میل کردن است ؛

۲۷- در فرض رکعت دوم را براول دراز کردن

است ؛

۲۸- کشیدن و یا پوشیدن پیراهن و یا کلاه است

بعمل اندک؛

۲۹- پوشیدن خوشبوئی است؛

۳۰- بجامه یا پکه یکبار یا دوبار باد زدن است؛

۳۱- پیش از فراغ نماز از خاک ویا عرق، پیشانی را پاک کردن است؛

۳۲- بدون ستره در موضع مرور مردم نماز خواندن است؛

مسائل متعلقه ستره

۱- اگر در موضعی نماز میخواند که خوف مرور مردم

بود؛ باید که برابر ابروے راست یا چپ
خود ستره استاده کند؛

۲- مقدار کافی در ستره یک گز شرعی طول! و
بقدر انگشت کلکی آن است؛

۳- انداختن ستره و یا خط کشیدن معتبر نیست؛

۴- سترۀ امام براے قوم کفایت میکند؛

۵- اگر ستره نبود باید گذرنده را باشارۀ سر و
یا تسبیح گفتن خبر کند! تا که نگذرد؛

فصل پنجم در بیان مفسدات نماز

س- مفسدات نماز چه چیزهاست؟

ج - ۱- قصداً یا سهواً و یا خطاءً سخن گفتن است

یعنی ارادهٔ قرأت داشت اما بخطاً سخن

بدهن او جاری شد؛

۲ - قصداً سلام گردانیدن نماز است؛ و اگر

سهواً باشد که گمان اتمام کرده بود و سلام

گردانید مفسد نیست؛

۳ - سلام دادن تحیه است اقصداً باشد یا سهواً

۴ - رد سلام است بر زبان؛ قصداً باشد یا

سهواً؛

۵ - بغیر عذر گلو صاف کردن است؛ که دو

حرف ظاهر شود؛ و اگر بالطبع سرفه صادر

گردید، ویا برای اصلاح قرأت صاف
کرد مفسد نیست؛

۶- دعا کردن ست بدعائیکه مثل سخن مردم باشد
مثل خواستن مال یا زن؛

۷- آه داده ویا اف کردن است؛

۸- بسبب درد یا غم بآواز گریه کردن است؛
واگر از ذکر جنت یا دوزخ بود باکی نیست
که دلالت بر خشوع میکند؛

۹- جواب عطسه را؛ به (یرحمک الله)؛ و
خبر بد را به (انّا لله وانّا الیه راجعون)

ونیک را؛ به (اَلْحَمْدُ لله) وعجیب را؛ به

(سُبْحَانَ اللهِ) و با (لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللهُ)

گفتن است؛

۱۰- غیر امام خود را فتح دادن است؛

۱۱- از قرآن شریف قرأت خواندن است[۱]؛

۱۲- خوردن و یا نوشیدن است؛ اگرچه به

فراموشی و دانهٔ کنجد و یا قطرهٔ باران باشد؛

۱۳- از میان دندانها اضافه از قدر نخود چیزیرا

فرو بردن است؛

۱۴- سه دفعه؛ و یا زیاده چیزیرا خائیدن است؛

[۱] یعنی از روی قرآن شریف خواندن مفسد نماز

است.؛

۱۵- نه برای اصلاح نماز عمل کثیر کردن

است[۱]

۱۶- خنده است که خودش بشنود؛ واگر بود

دیگری در پهلویش شنیده بتواند!

فصل ششم در بیان سجدهٔ سهو

س- سجدهٔ سهو چیست واز چند چیز لازم میشود؟

ج- سجدهٔ سهو واجب است؛ واز چهار چیز

لازم میشود؛

[۱] عمل کثیر آن است که بیننده آن را عمل کثیر داند و گمان کند که این کس در نماز نیست.
واگر برای اصلاح نماز باشد مثل وضو کردن، پس فسد نیست؟

۱- تاخیر فرض،

۲- تکرار فرض،

۳- سهواً ترک واجب،

۴- تغیر واجب است،

س- تاخیر فرض چگونه است؟

ج- ۱- مثلیکه سجده را در رکعت اول فراموش کند؛ و در رکعت دوم بیادش آید و سجده کند؛ پس این سجده که فرض است از جای خود مؤخر شد در آخر سجدهٔ سهو کند!

۲- اینکه در جمیع نمازها بعد از سجدهٔ دوم رکعت

اوّل قدرے بنشیند چوں قیام در رکعت

دوم فرض است مؤخر شد سجدهٔ سهو لازم

گشت؛

۳ - اینکه در قعدهٔ اولی بعد از تشهد (اَللّٰهُمَّ

صَلِّ عَلٰی مُحَمَّد) بخواند؛ ویا بقدر خواندن

آن سکوت نشیند؛ چوں قیام فرض است

مؤخر شد سجدهٔ سهو کند!

س - تکرار فرض چگونه است؟

ج - مثلیکه در یک رکعت دو دفعه رکوع؛

ویا سه دفعه سجده کند؛ سجدهٔ سهو لازم

میگردد؛

س - تمیز واجب چگونه است؟

ج - مثلیکه امام بقدر جواز نماز؛ جهر را خفیه؛ وخفیه را جهر بخواند؛ واجب را تغیر کرد - سجده لازم میشود؛

س - ترک واجب چگونه است؟

ج - ۱ - ترک قعدهٔ اولی،

۲ - ترک دعاے قنوت،

۳ - ترک تکبیرات عید؛

۴ - ترک تشهد در قعدتین؛ ترک واجب است سجدهٔ سهو لازم میشود؛

س - سجدهٔ سهو چه طور کرده میشود؟

ج - چون بر امام و تنها گذار سجدهٔ سهو لازم شد؛
در قعدهٔ اخیر بعد از تشهد و درود باطراف
راست سلام بگرداند! و دو سجده کند؛
بعد از ان باز تشهد و درود را با دُعا خواند
سلام بگرداند!

(مسائل متعلقه سجدهٔ سهو)

۱ - در یک نماز که هر چند بار سهو شود؛ دو
سجده برای همه کافی است؛

۲ - از سهو امام بر همه مقتدیان سهو لازم میشود
اگرچه بعد از سهو شدن امام اقتداء کرده
باشد؛ و از سهو مقتدی بر هیچ کسی سجدهٔ

لازم نمیشود.

۳- اگر در نماز چهار رکعتی در قعده اوّل نه نشست

اگر بقعده نزدیک بود بنشیند! واگر

بقیام نزدیک بود برخیزد رکعت را بخواند

قعده ترک شد در آخر سجده سهو کند

واگر از قیام واپس گشت نشست نماز

او فاسد باشد؛

س- اگر مصلی شک شود که چند رکعت خواندم

چه باید کرد؛

ج- اگر شک شدن عادت او نبود و این

اوّل بار شک او بود؛ نماز را از سر خواند

میشود؟

ج ۔ چون نماز کسی بسبب خواب و یا فراموشی

فوت شود؛ پس وقتیکه بیدار شد بیادش

آمد؛ آن را قضائی آرد؛ تا اوّل قضائی

خوانده شود باز وقتی؛ و اگر وقت کم بود

که اگر بقضائی مشغول بشد وقتی فوت

میگردید؛ آنگاه اوّل وقتی خوانده شود؛

و باز قضائی را بخواند؛

س ۔ ترتیب بچه چیز ساقط میشود؟

ج ۔ ا ۔ بہ تنگی وقت؛ یعنی اگر می ترسید که چون

بخواندن فوتی مشغول شوم وقتی فوت

میگردد؛ پس اوّل وقتی را بخواند! و بعد از آن قضائی را!

۲ - بفراموشی که اگر کسی وتر را خواند! و نماز خفتن را فراموش کرد؛ و بعد از خواندن وتر نماز خفتن بیادش آمد و خواند! وتر را پس نگرداند؛

۳ - به بسیار شدن فوتیها، چنانچه شش نماز قضا شوند؛ آنگاه میان وقتیها و قضائی و یا میان خود فوتیها ترتیب لازم نیست نماز که مفضی بحرج؛ و یا فوت شدن وقت میگردد؛ و بکم شدن فوتیها که قضائی بعضی

آنہا را خواند! ترتیب پس نمیگردد ⁂

س- نماز فوتے بکدام وقت قضائی آورده

میشود!

ج - ۱- تمام اوقات عمر' وقت قضائی است

مگر سه وقت : که

۱- طلوع'

۲- استوا'

۳- غروب آفتاب است قضائی خوانده؛

نمیشود؛ چراکه دراین اوقات کل نماز

ها منع است؛

س تفصیل نیت قضائی چگونه است؟

ج - چون فوتیها بسیار شوند، مثلاً روز پنجشنبه
وجمعه وشنبه پانزده نماز از کسی قضا شدند
پس در نیت قضائی وقت را معین کند
چراکه صبح پنجشنبه غیر از صبح جمعه است
لیکن طریق آسان این است که چنین
نیت کند! (نیت کردم که قضائی آرم
اول صبح راکه بر من لازم است) چراکه بعد
ازان دوم اول میگردد؛ ویا چنین بگوید؛
(آخر صبح راکه بر من لازم است) چرا
که بعد از آن دیگر آخر می گردد؛

فصل هفتم در بیان نماز جماعت

س - بجماعت نماز خواندن چیست؟

ج - برای مردان بجماعت نماز خواندن سنت مؤکد است؛

مسائل متعلقه جماعت

۱- اگر چند نفر یکجا بوند باین طور امامت کنند؛

(۱) کسیکه باحکام نماز عالم تر باشد؛ بامامت اولی تر است واگر برابر بوند؛

(۲) قاری تر؛

۳- پرہیزگارتر؛

۴- کلان تر از روے عمر؛ اگر برابر بودند؛

۵- نیکوخوے کہ با مردمان الفت میکند؛

۶- نیکوروے؛

۷- شریف تر از روے نسب؛

۸- پاک تر از روے جامہ؛

پس اگر در این اوصاف مذکورہ برابر

بودند یا قرعہ اندازند و یا اینکہ نزد قوم بہتر

باشد؛

۲- امامت این کسان مکروہ است؛

۱- غلام

۲- مبتدع؛

۳- اعرابی؛

۴- فاسق؛

۵- کور؛

۶- ولد الزناء؛

۳- اقتداء این کسان پس کسانیکه ذکر می شوند جائز است؛

۱- اقتداء وضو کننده پس تیمم کننده؛

۲- پاے شوئیده؛ پس موزه مسح کننده

۳- ایستاده پس نشسته؛

۴- اشاره کننده پس اشاره کننده؛

۵- نفل گزار پس فرض گزار؛

۴- اقتداء این کسان جائز نیست؛

۱- مرد پس زن و کودک؛

۲- پاک پس معذور؛

۳- قاری پس امی؛ که فرض قرأت را نداند؛

۴- کالا پوش پس عاری؛

۵- عُبر موی پس موی؛

۶- مفترض پس متنفل؛

۷- از یک فرض گذار پس دیگر فرض گزار؛

۸- و نیز اقتداء اُمی پس گنگ صحیح نیست

چراکه تکبیر تحریمه فرض است و امی یاد دارد و

گنگ نی؛

۵- اگر مقتدی یکے باشد برابر امام جانب

راستش ایستاده شود؛ و اگر اضافه بوند

عقب امام باین طریق برابر صف میشوند

که اوّل مردان باشند بازبچه ها؟

س- اگر کسی از نماز پیشین و یا نماز دیگر یک

رکعت خوانده بود و اقامت گفته شد

چه کند؟

ج- ا- یک رکعت دیگر نیز بخواند؛ که دو رکعت

او نفل شود وانگاه سلام گردانیده اقتدا

نماید؛

۲ - واگر سه رکعت خوانده بود چهارم را تمام کند؛

ونفل را اقتداء نماید تا ثواب یابد؛

۳ - واگر از نماز صبح ویا شام یک رکعت را

خوانده بود واقامت گفته شد؛ در همان

جا نماز خود را قطع کند؛ واقتداء نماید؛

۴ - اگر کسی گمان کرد که سنت صبح را بخوانم

هر دو رکعت صبح از من میگذرد سنت را

مانده اقتداء کند؛ وبعد از فرض خوانده

نشود؛ واگر فرض وسنت فوت گردید

تتبع فرض قضائی آورده شود وتنها قضائی

ندارد؛

۵ - واگر امام را در تشهد گرفته بتوانست سنت

را ترک نکند ؛

۶ - واگر در نماز پیشین بود سنت را گذاشته

اقتداء نماید؛ وبعد از فرض اوّل چهار

رکعت سنت وباز دو را بخواند؛

س - اگر کسی با امام اقتداء کرد ویک رکعت

از او فوت شده بود؛ باقی نماز را چه طور

بخواند؟

ج - ۱ - اگر نماز صبح بود چون امام طرف راست

سلام گردانید؛ آنگاه (اللّٰہ اکبر) گفته

برخاسته یک رکعت دیگر را بقرأت تمام

کرده سلام بگرداند؟

۲- اگر شام بود چون برخاست سُبحانَكَ اللّٰهُمَّ

تا آخر، و اَعُوذُ بِاللّٰہِ تا آخر خوانده و با سورۂ

فاتحه یک سوره بخواند؛ و بعد از سجده نشیند؛

و چون (اَلتَّحِیَّات) تا وَرَسُولُہٗ خوانده

باز برخاسته رکعت سوم را نیز با قرأت

تمام کند؛

۳- و اگر چهار رکعتی بود چون یک رکعت را

بدون قرأت با امام گرفت سه رکعت دیگر

را مثل نماز شام تمام نماید ! که رکعت
چهارم نیز بدون قرأت شود ؛

س - آن پنج چیز کدام است که اگر امام نکند
جماعت نیز نکند ؟

ج - ۱ - قنوت ؛

۲ - قعدهٔ اولی ؛

۳ - تکبیرات زوائد نماز هر دو عید ؛

۴ - سجدهٔ تلاوت ؛

۵ - سجدهٔ سهوی باشند که اگر امام نکرد
مقتدیان نیز نکنند ؛

س - آن چهار چیز کدام است که اگر امام بکند

مقتدیان نکنند؛

ج - ۱ - زیادت تکبیر عید؛

۲ - زیادت تکبیر جنازه؛

۳ - زیادت رکن مثل سجدهٔ سوم؛

۴ - ایستاده شدن برای رکعت پنجم است؛

س - آن هشت چیز کدام است که اگر امام بکند و یا نکند مقتدیان مطلقاً میکنند؛

ج - ۱ - دست بالا کردن است برای تکبیر تحریمه؛

۲ - سُبحانک اللّٰهمّ خواندن است؛

۳- تکبیرات انتقالات است؛

۴- تحمید است یعنی اگر امام سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَہٗ نگفت مقتدی (اَللّٰھُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ) را ترک نکند بلکه بخواند؛

۵- تسبیح رکوع و سجود است،

۶- تشهد است،

۷- سلام است یعنی - اگر امام قصداً سخن گفت، مقتدی سلام بگرداند!

۸- تکبیرات تشریق است؛

فصل هفتم دربیان نماز جمعه

س - نماز جمعه چه گونه است و شروط صحت آن چند و کدام ست؟

ج - نماز جمعه فرض عین موکد است چراکه بآیت وحدیث واجماع ثابت است ومنکر آن کافر میشود و شروط صحتش که بدون آنها صحیح نمی شود شش است:

۱- مصر یا فنای آن است؛

۲- سلطان یا نائب اوست؛

۳- وقت نماز پیشین است که قبل وبعد

آن صحیح نمے شود؛

۴- خطبه است قبل از نماز؛

۵- جماعت است؛

۶- اذن عام است؛

س- تفصیل شروط صحت چگونه است؟

ج- ۱- مصر که براے صحت نماز جمعه شرط
است، هر آن موضع است؛ که اگر
آن اهلش که نماز جمعه برایشان فرض
است در کلان ترین مساجد آنجا جمع
شوند در آن جاے نشوند؛ بنا براین
قریه هاے که چنیں باشند نماز جمعه در آنها

جائز است؛ و نماز پیشین را ساقط

میکند؛ و در یک مصر چند جا جائز است؛

۲ - فنای مصر آن است که بشهر پیوست

باشد و برای مصالح شهر؛ مثل؛

دفن کردن مردگان؛ و تاختن اسپان و

زدن نشان و جمع شدن عسکریان آماده

باشد؛

۳ - اقل جماعت بدون امام سه نفر است؛

پس اگر قبل از سجدهٔ رکعت اول رفتند و امام

را تنها گذاشتند نماز جمعهٔ شان باطل

میشود؛ نماز پیشین را ادا نمایند؛

۴ - اذن عام این ست که دروازه های
مسجد جامع برای مکلّفین نماز جمعه کشاده
باشند و آشکارا نماز جمعه را بخوانند - و هر کس
در آن داخل شود؛ پس اگر امیری در قصر
خود در آید و دروازه های قصر را بند کرد و با عملهٔ
خود نماز جمعه می خواند؛ و دیگر مردم را نمی گزاشت
نماز جمعهٔ او نمی شود؛
س - شروط فرضیت نماز جمعه چند و کدام است؟
ج - پنج است؛
۱ - مقیم بودن است، پس بر مسافر فرض
نیست؛

۲- صحت است؛ پس بر مریض فرض
نیست؛
شیخ فانی در حکم مریض است؛
۳- حریت است؛ پس بر غلام فرض
نیست؛
۴- ذکورة است؛ پس بر زن فرض نیست؛
۵- بینائی و سالم بودن هر دو پائی است
پس بر کور و لنگ جاے مانده فرض
نیست؛

مسائل متعلقه شروط فرضیت

۱- این کسانیکه ذکر شدند؛ که شروط فرضیت

در ایشان نیست؛ اگر نماز جمعه را خواندند
از فرض پیشین شان کفایت میکند؛

۲ - از جملهٔ این کسان غیر زن برای دیگران
نماز جمعه بهتر است؛

۳ - و اگر مسافر و یا مریض و یا غلام در نماز جمعه
امامت کردند جائز است؛ و نیز تنها با ایشان
منعقد میگردد.

۴ - غیر معذور را پیش از نماز جمعه، نماز
پیشین خواندن مکروه است؛ تنها بخواند
و یا بجماعت.

۵ - اگر کسی نماز پیشین را خواند و از سوی

نماز جمعه سعی نمود و برای ادای آن

روانه شد نماز پیشین او باطل میگردد.

پس اگر این شخص نماز جمعه را گرفت

بخواند، و اگر نماز جمعه را نیافت که خوانده

شده بود. نماز پیشین را از سر بخواند!

۶ - اگر کسی امام نماز جمعه را در تشهد و یا در

سجدهٔ سهو دریافت نمود و نماز جمعه را

خواند جائز است!

س - واجبات نماز جمعه چند و کدام ست؟

ج - واجبات آن سه است:

۱ - ترک کردن خرید و فروش است پس

شنیدن اذان جمعه ؛

۲ - سعی کردن است یعنی وضو یا غسل کردن

وروان شدن است برای نماز جمعه

۳ - خطبه خواندن است ؛

س - سنتهای نماز جمعه برای امام چندو

کدام است ؟

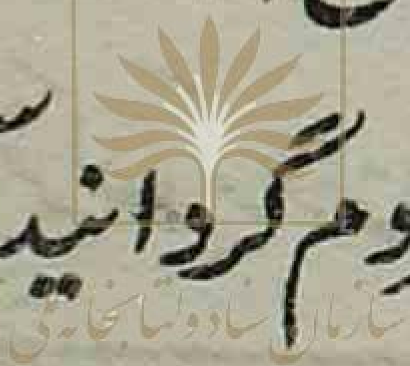
ج - دوازده است ؛

۱ - ایستاده خطبه خواندن است ؛

۲ - بوضو خطبه خواندن است !

۳ - بالای منبر بالا شدن است ؛

۴ - روی جانب مردم گردانیدن است ؛

۵- دو خطبه خواندن است!

۶- درمیان دو خطبه بقدر سه آیت نشستن ست!

۷- در خطبۂ اول حمد وثناے خداے تعالیٰ گفتن است؛

۸- شهادتین خواندن است!

۹- بر پیغمبر ما صلے الله علیه وسلم درود فرستادن است؛

۱۰- مردم را پند و نصیحت دادن است؛

۱۱- از قرآن شریف بقدر سه آیت خواندن است؛

۱۲- در خطبهٔ دوم بعد از حمد و شهادتین
و درود و توصیف خلفاے راشدین و دیگر
اصحاب و تابعین و تبع تابعین رضوان
اللہ تعالیٰ عَلَیۡہِمۡ اَجۡمَعِیۡن بآنچہ
لائق جناب ایشان است و دعاے خیر
دربارہ پادشاہ اسلام نمودن است؛

س- مکروہات نماز جمعہ چیست؟

ج- ۱- در وقت بر آمدن امام بالاے منبر،
نفل و سنت خواندن است؛

۲- در آن وقت سخن گفتن است؛

۳- بے وضو خطبہ خواندن است؛

۴ - بسیار دراز خطبه خواندن است که ملال

حاصل کند؛

۵ - در خطبه به قدر سُبحان الله، یا لا اِلٰه

اِلّا الله اقتصار کردن است؛

۶ - غیر از امر معروف و نهی منکر امام را در

خطبه سخن گفتن ست، پس اگر قبل از

خطبه نماز سنّت را نیت کرده بود به

سوره های خورد تمام کند! و اگر چهار

رکعت نفل نیت کرده بود و قبل از قعدهٔ

اولی خطبه شروع شد دو رکعت خوانده

سلام بگرداند! و اگر در رکعت سوم بود

چهار رکعت را پوره کند - خواه خطبه را بشنود

ویا نشنود؛

فصل ہشتم دربیان نماز عیدین

س - نماز ہر دو عید چگونه خوانده مے شود -

وتکبیرات زوائد چند است ودرکجا

گفته مے شود؟

ج - برکسانیکه نماز جمعه فرض است نماز

ہر دو عید برایشان واجب است وشروط

ادا ووجوب آن ہمان شروط نماز

جمعه است غیراز خطبه که درعیدین سنت

است - و وقت آن از قدر یک نیزه بلند
شدن آفتاب است تا زوال آن و در
عید روزه چنین نیت کرده شود (نیت
کردم که ادا سازم دو رکعت نماز عید
فطر را با جمله تکبیراتش که بر من واجب
این وقت است اقتدا کردم با این امام
حاضر رو آوردم بجهت کعبه شریفه خالصاً
لله تعالی) (الله اکبر)

و در عید قربان بجای عید فطر (عید الضحی)
گفته شود - و چون (سُبحانَك اللّٰهُمَّ)
تا آخر خوانده شد - آنگاه سه بار (الله اکبر

گفته، دستها تا گوشها بالا کرده شود! و

میان دو تکبیر بقدر سه بار «سُبحانَ

اللّٰه» گفتن دستها آویزان باشند بعد

از تکبیر سوم دستها را بسته کرده امام

«اعوذ بالله» تا آخر و «بِسْمِ اللّٰه» تا آخر

بخواند، و بجهر قرأت شروع نماید!

در رکعت دوم بعد از قرأت بقرار رکعت

اوّل سه تکبیر گفته شود! که زواید همه

شش تکبیر شوند، و بعد از سوم نیز

بقدر سه بار «سُبحانَ اللّٰه» گفتن

خاموش باشند، و بعد از آن بغیر دست

بالا کردن ابرائے رکوع تکبیر گفتہ فرود

رود؛

واگر بسبب عذری نماز عید از روز

تاخیر شود در عید فطر دوم روز و در قربان

تا روز سوم جائز است کہ خواندہ شود

واگر نماز عید فوت شود قضائی ندارد؛

س۔ سنن و مستحبات عید فطر چند و کدام

است؟

ج۔ ۱۳ است؛

۱۔ پیش از نماز عید طعام خوردن است؛

۲۔ غسل کردن است؛

۳ - مسواک زدن است؛

۴ - جامه و بدن را خوشبو کردن است؛

۵ - نیکوتر جامه را پوشیدن است؛

۶ - پیش از رفتن عیدگاه صدقه فطر را ادا کردن است؛

۷ - بعد از ادا کردن صدقهٔ فطر سوی عیدگاه رفتن سنت؛

۸ - در راه عیدگاه آهسته تکبیر گفتن است؛

۹ - پیش از نماز عید، نفل نخواندن است؛

مستحبات عید قربان غیر صدقهٔ فطر، هشت

باقی آن است اما در دو جا فرق دارد؛

۱- اینکه قبل از نماز چیزے نخورد؛

۲- اینکه در راه عیدگاه بجهر تکبیر گفته شود؛ و بعد از نماز؛ مثل نماز جمعه دو خطبه خوانده شود؛ اما در خطبهٔ عید فطر احکام صدقهٔ فطر، و در خطبهٔ عید قربان احکام قربانی و تکبیرات تشریق بمردم نشان داده شود؛

س- کسی که در نماز عید پستر برسد و یا برکعت اول نرسد چه باید کرد؟

ج- اگر اقتدا کرد و امام را در قیام بعد از تکبیرات دریافت نمود فی الحال تکبیر

بگوید؛ واگر امام در رکوع بود، پس
اگر گمان کرد که تکبیرات خود را بگویم
امام را در رکوع گرفته میتوانم؛ تکبیر گفته
برکوع رود؛ واگر نمی توانست پس
به رکوع رفته در رکوع تکبیر بگوید، اما
دستها را بالا نکند؛ چنانچه اگر امام در
قیام ترک کند؛ بقیام واپس نگردد
بلکه در رکوع بگوید؛ واگر در رکوع
نیز نتوانست؛ پس وقتیکه برای قضائی
رکعت اول برخاست آنگاه قرأت
خوانده بعد از آن تکبیر بگوید؛

بیان صدقهٔ فطر

س - صدقهٔ فطر چیست و وقت وجوب و
اداے آن کدام است ؟

ج - صدقهٔ فطر واجب است ؛ و وقت
وجوب آن بعد از دمیدن صبح صادق
عید فطر است که اگر کافری در شب عید
مسلمان شد : و یا طفل درین شب
تولد گشت ؛ صدقهٔ فطر ایشان واجب
میگردد ؛ و اگر

و اگر کدام غلام ؛ و یا ولد کسی درین شب

بمیرد صدقۂ فطر او ساقط است؛

وقت ادا کردن آن روز عید است؛

کہ قبل از نماز عید صدقۂ فطر را ادا کند،

و بعد از آن سوے عیدگاہ برود!

و ادا کردن آن قبل از روز عید جائز

است، و بتاخیر کردن از روز عید، از ذمّہ وے

ساقط نمے شود بلکہ ادا کند! اما مؤخر کردن

آن مکروہ است؛

قبول روزہ با ادا کردن صدقۂ فطر

معلق میباشد؛

س - صدقۂ فطر بر کہ واجب است، و

از کدام اشخاص ادا کنند؟

ج - بر هر مسلمان آزاد یکه قرضدار نباشد واز
اسباب خانه گزارهٔ عیالداری اضافه تر
مالک مقدار هفتاد روپیه کابلی باشد
اگرچه زیاده نشود - وسال بر آنها نگذرد
صدقه فطر واجب است که مقدار خورد
کم یک چارک گندم ویا آرد، یا تلخان
آن، ویا دو مقدار این از جو وخرما و
کشمش بدهد! وقیمت این چیزها نیز جائز
است؛

واز این اشخاص ادا کند؛

۱- از نفس خود، اگرچه روزه نگرفته باشد؛

۲- از ولد خورد خود که فقیر باشد؛

۳- از ولد کلان خود اگر دیوانه باشد؛

۴- از پدر خود اگر دیوانه باشد؛

۵- از غلام و کنیز خود که برای خدمت باشند اگرچه کافر بوند و اگر ولد کلان دیوانه و پدر دیوانه غنی بودند از مال خودشان داده شود؛

و ازین کسان؛

۱- زن،

۲- ولد کلان عاقل،

۳- مکاتب[1]؛

۴- کنیز و غلام تجارت؛

۵- غلام مشترک میان دو نفر اگرچه برای خدمت باشد؛

بر ذمهٔ شخص واجب نیست؛ اما اگر از زن و اولاد کلان خود را بدون اجازت شان از مال خود ادا نمود؛ از ذمهٔ شان ساقط می‌گردد.

س- در عید قربان در کدام (۲۳)، وقت

[1] مکاتب غلامی است که مولائش باو گفته باشد؛ این قدر مبلغ مرا بده، آنگاه آزاد باش، و غلام قبول کرده باشد.

تکبیرات گفته میشوند؟ و کدام وقت
شروع میشوند؟

ج - بعد از ادای نماز صبح روز عرفه که
نهم ذی الحجه است تا نماز عصر سیزدهم
قربان که (۲۳) نماز شوند واجب است
که متصل سلام فرض که بجماعت ادا
شود یکبار بآواز بلند این کلمات طیبات
را اَللّٰهُ اَکْبَرْ اَللّٰهُ اَکْبَرْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ
وَاللّٰهُ اَکْبَرْ اَللّٰهُ اَکْبَرْ وَلِلّٰهِ الْحَمْد
بگوید! که اگر متصل نماز نگفت و کار
منافی نماز کرد مثل، سخن گفتن و یا

خندۂ قہقہہ کردن وغیرہ!

بعد از ان تکبیر نگوید و واجب از نزدش

ترک گردید۔ و اگر از جانب قبلہ روے

خود را برگردانید و یا بی اختیار بے وضو

شد تکبیر گفتن لازم است؛

و اگر امام فراموش نمود مقتدی بجہر

بخواند!

س۔ تکبیرات تشریق بالاے کہ واجب است؟

ج۔ بر کسیکہ اداے نماز پنجگانہ را بجماعت

و یا نماز جمعہ را بخواند این تکبیرات واجب

است! مقیم باشد و یا مسافر یکہ مقیم

اقتدا کرده باشد مرد باشد ویا زنیکه بمرد
اقتداء کرده باشد اما زن آهسته بخواند
خواه آزاد باشد خواه بنده خواه در شهر
باشد خواه در اطراف آن وخواه مدرک
باشد که تمام نماز را با امام گرفته باشد
وخواه مسبوق که بعضی از و فوت شده
باشد؛ بعد از اتمام آن بگوید؛ خواه نماز
ادائی باشد خواه قضائی که نماز ایام تشریق
را در همان ایام قضائی بیاورد؛

فصل نهم در بیان نماز جنازه

س - نماز جنازه چیست وشروط آن چند
وکدام است؟

ج - نماز جنازه فرض کفائی است' واولی
به امامت آن سلطان ست بعد ازو قاضی
است وبعد ازو امام جمعه است وبعد
ازو امام محله است وبعد از وی به ترتیب
میراث ولی مرده است؛ وغیر این کسان
را جائز نیست که بدون اذن ولی امامت
کند واگر امامت کرد ولی را جائز است که

واپس بگرداند، واگر ولی خواند دیگرے را

اجازه نیست که بگرداند؛ ونیز براے او

جائز است که دیگرے را اجازت بدهد

که پیش شود؛

وشروط آن هفت است؛

۱- اسلام مرده است؛

۲- پاکی اوست تا براو خاک نگردانیده

که اگر بدون غسل در قبر نهاده شده باشد

وخاک براو نگردانیده باشند بر آورده شود،

غسل داده نماز براو خوانده شود! واگر خاک بر

او گردانیده شده بود بدون غسل بر قبر او خوانده

شود؛

۳- بلوغ امام است؛

۴- حضور مرده است پس بر غائب درست نیست؛

۵- نهادن اوست بر زمین؛ یا به نزدیک زمین بالاے چیز پاک - پس بر دابه یا شانه هاے مردم روا نیست؛

۶- بودن کل مرده یا اکثر اوست پیش روے نماز دهنده پس اگر پس پشت نماز دهنده نهاده شده بود صحیح نیست؛

۷- بودن اوست جانب قبله؛

س- سنتهاے نماز جنازه چند و کدام است؟

ج- دو است؛

۱- حمد است؛

۲- درود است؛

س مستحبات نماز جنازه کدام است؟

ج- ۱- استاده شدن امام است به برابر سینه

مرده؛ مرد باشد یا زن؛ چراکه سینه محل

ایمان است و شفاعت و دعا براے

ایمان است؛

۲- سه صف شدن مقتدیان است و در نماز

جنازه صف آخر افضل صف ها است؛

۳- بقدر (۱۰) خطوه نهادن مقدم جنازه
است بر شانه راست خود؛ و بقدر (۱۰)
خطوه مؤخران و بقدر (۱۰) خطوه مقدم
آن بر شانهٔ چپ خود؛ و بقدر (۱۰) خطوه
موخرآں را؛

۴- رفتن است در عقب جنازه؛

س- نماز جنازه چگونه خوانده بشود؟

ج- اوّل چنین نیت کرده شود! (نیت کردم
که ادا سازم چهار تکبیر نماز جنازه را دُعا
میکنم برای این مرده اقتدا کردم باین
امام حاضره و آوردم بجهتهٔ کعبه شریف

خالصاً لله تعالیٰ) (الله اکبر) و (سبحانک اللّٰهم) تا آخر بخواند! آنگاه تکبیر دوم بدون دست بالا کردن گفته! درود بخواند! و باز سوم تکبیر گفته! دعا بخواند! آنگاه تکبیر چهارم گفته! سلام بگرداند! و سلام اول بجهر باشد نه دوم پس نماز جنازه چهار تکبیر شد! و بر چهار بودن تکبیرات اجماع منعقد است! پس اگر امام تکبیر پنجم گفت مقتدی متابعت او نکند! بلکه ساکت ایستاده باشد تا که امام سلام بگرداند آنگاه همراه امام سلام بگرداند!

س - کسیکه به نماز جنازه نرسد چه کند؟

ج - اگر کسی برای نماز جنازه حاضر شد
یک یا دو یا سه تکبیر از و فوت شده بود -
فی الحال تکبیر نگوید چرا که هر تکبیر مانند یک
رکعت است و قضائی رکعت در آخر نماز
آورده میشود بلکه برای تکبیر امام انتظار
کند تا که برای شروع همراه امام تکبیر بگوید
و در تکبیرات باقی متابعت امام را بکند
پس چون امام سلام گشتانید آنگاه اگر مرده
برداشته نشد باقی بدون دعا خواندن
تکبیرات بگوید و اگر خوف برداشتن مرده

نبود و دعا را بخواند و تکبیرات را تمام نماید؛
و اگر در جنازه حاضر بود ولیکن بسبب غفلت
و در ازبی نیت تکبیر امام ازو فوت گردید
انتظار دیگر تکبیر امام را نکند بلکه فوراً تکبیر
بگوید؛ و اگر کسی بعد از تکبیر چهارم رسیده
نماز جنازه ازو فوت گردید؛ و اگر در وقت
چهارم تکبیر امام حاضر بود لیکن تکبیر نگفته
بود و امام هنوز سلام نگردانیده بود فوراً
تکبیر بگوید؛ و سه تکبیر باقی را پیاپی بگوید چرا
که اگر مرده از زمین بر شانه ها برداشته شد
نماز او باطل میگردد و پس لازم که پیش از

برداشتن مردہ تکبیرات را متصل ہمدیگر

تمام نماید؛

س - کفن مرد وزن چہ طور باید بود؛

ج - کفن کردن مردہ فرض کفائی است و برای

مرد سہ جامہ سنت است؛

۱ - ازار است از فرق سر تا قدم -

۲ - قمیص است از بیخ گلو تا قدم -

۳ - لفافہ است از فرق سر و قدم زیادہ

تا کہ مردہ در آں پیچیدہ شود و از بالا و فرود بستہ

گردد و کفن کفائی مرد دو جامہ است؛

۱ - ازار است؛

٢- لفافه است

و برای زن پنج جامه سنت است؛

١- قمیص است از بیخ گلو تا قدم؛

٢- ازار است از فوق سر تا قدم؛

٣- خمار است بقدر سه گز کرباس؛

٤- لفافه است چنانچه ذکر کرده شد؛

٥- خرقه است از سینه تا رانها؛

و کفن کفائی زن سه جامه است؛

١- ازار است؛

٢- لفافه است؛

٣- خمار است؛

و بچه و دختر مراهق مثل بالغ شان کفن کرده
شود و خنثئ مشکل مثل زن کفن شود احتیاطاً
چرا که اگر مرد باشد اضافه بودن کفن ضرر ندارد
و اگر بچه و دختر را که بحد شهوت نرسیده بودند مثل
بالغ کفن کردند پس این افضل ست و اگر بچه را
در یک جامه و دختر را در دو جامه کفن کردند جائز
است و پارچه که خام افتد و یا ولدیکه مرده زائد
در یک پارچه پیچانده شود و برای کفن نو و شسته
اگرچه کهنه باشد فرق ندارد - اولاً لفافه گسترانیده
شود بعد ازاں ازار و بعد ازاں قمیص پوشانده
شود و بالای ازار نهاده شود اول از طرف چپ

وباز از طرف راست پیچانده شود! وبعد از ان

لفافه همچنان پیچانده شود!

واز زن اولاً قمیص پوشانده شود! وبعد از ان

موبهاے اوراد و گیسو نموده بالاے قمیص بر سینه او

انداخته شود! وبعد از ان آزار وخمار وبعد از ان

خرقه وبالاے همه لفافه است؛

وکفن ضروری مرد وزن آن چیز است؛

که پیدا شود لیکن که کل بدن را بپوشاند وکفن زن

بر شوهر است واگر از مرده چیزے نماند

بود که کفن شود پس کفن او بر کسا نیست که در

زندگی نفقهٔ او بالاے ایشان واجب بود؛

پس اگر متعدد بودند بقدر حصه‌های میراث‌شان
از وی بدهند و اگر این کسان نبودند؛ یا فقرا بودند
و بیت‌المال معمور و منتظم بود؛ پس کفن آن بر
بیت‌المال ست و اگر بیت‌المال معمور و منتظم
نبود پس کفن او بر مسلمانان است؛ کفن ضروری
برای او از مسلمانان خواسته شود! و اگر
در جایی بود که یک نفر مسلمان یافت می‌شد؛
و یک جامه داشت پس کفن او لازم نیست؛

تمّت

تمام شد کتاب چهارم دینیات نقل

مطابق اصل است ملاحظه شد عبدالحق

ج ف قاضی القضاة صاحب و مولوی

سیف الرحمان صاحب کتاب چهارم دینیات ہذا

را نیز بقرار کتب سابقه ملاحظه و تصحیح فرمایند

تحریر دہم قوس ۱۳۰۱ (امضا ے حیات اللہ)

ج ع محترم از اول تا آخر ملاحظه شد

صحیح و درست است (امضا ے)

عبدالشکور ـ سیف الرحمان

حسب فرمائش محمد حسین مدیر معارف ولایت

کابل طبع شد

مفید عام پریس لاہور میں باہتمام لاله موتی رام چھپی ۱۹۲۳ء